

R. K. Narayan

EGY LÓ ÉS KÉT KECSKE

Farkas Aliz fordítása

Az India térképét tarkító hétszáz ezer falu közül, amelyekben az ország ötszázmillió lakosságának zöme leéli az életét, valószínűleg Kritam volt a legparányibb. Mikroszkopikus nagyságú pontocska jelölte a tartomány térképén, amely inkább adószedő hivatalnokoknak készült, semmint autósok számára, akik nem is reménykedhettek benne, hogy eléri, lévén, hogy az országúttól távol, fémabroncsos székérek által kitaposott út végén feküdt. Mérete azonban nem akadályozta abban, hogy a Kritam névvel nevezze meg magát, amely tamilul koronát jelent a szubkontinens homlokán.

A falu kevesebb mint harminc házból állt, ebből csupán egy épült téglából és cementből. Ragyogó sárga és kék színével, mellvédjén isteneket és sárkányokat ábrázoló pompás faragványokkal mindenki a Nagy Ház néven ismerte.

A többi ház, amely a négy utca mentén épült, bambusznádból, szalmából, sárból és egyéb meghatározhatatlan természetű anyagból készült.

Muni háza volt a legutolsó a negyedik utcában, amely után a mező következett.

Életének sikeres szakaszában Muni egy harminc juhból és kecskéből álló nyáj tulajdonosa volt. Minden reggel útra kelt, hogy elvezesse nyáját a kétföldnyire levő országúthoz. Ott üldögélt egy ló agyagszobrának a talpzatán, míg a jószág körülötte legelészett. Bambusznád végére erősített kampó segítségével az út menti fák lombjából tépett eledelt a nyájnak. Ezenkívül rőzsét és száraz gallyakat gyűjtött, összekötözte, és estefelé magával vitte tüzelőnek.

Felesége pirkadatkor tüzet gyűjtött, vizet forralt egy agyagedényben, amelybe maroknyi köleslisztet dobott, így készített reggelit a férjének. Indulás előtt Muni markába nyomta az ebédcsomagot, amely ugyancsak kölesből főtt gombócot tartalmazott – ezt ette a férfi ebédre egy nyers hagyma kíséretében.

Az asszony öreg volt, de férje még nála is öregebb, így hát minden figyelmét annak szentelte, hogy életben tartsa a férfit.

Vagyonkájuk fokozatosan, észrevétlenül elapadt. A negyvenfős nyájból, amelyet Muni éjszakára karámba terelt, mindössze két kecskéjük maradt, amelyek után nem volt érdemes kiadni a két rúpiát – ennyit kellett befizetni a Nagy Házba karámhasználati díj gyanánt. Így hát a két kecske egy tormafa törzséhez pányvázva éjszakázott a kunyhójuk előtt.

Muni néha termést rázott le a fáról, azon a reggelen éppen hatot. Diadalmasan vitte be a kunyhóba. Bár senki nem tudta pontosan, kinek a tulajdonát képezi a fa, az övé volt, mert ő élt az árnyékában.

– Ha beérnéd a levelével, megfőzném és megsóznám neked – mondta a felesége.

– Ráuntam a levelére. Szívesebben elrágcsálnám a termését szósszal.

– Csak négy fogad van, mégis kemény dolgok után sóvárogsz. Jól van, hozd a szóshoz valót, és én megfőzöm neked. Végül is könnyen meglehet, jövőre már nem leszel életben, hogy megkívánhass bármit. Hozz ide mindent, a kölesmérőt is, és eleget te-

szek földi kívánságodnak. A kamránk üres. Lencse, pirospaprika, karílevél, mustár, koriander, szezámolaj és egy nagy krumpli kell. Menj, szerezd be.

Muni elismételte a listát, nehogy valamit is elfelejtsen, majd elballagott az üzlethez, a harmadik utcába. Ott letelepedett egy fölfordított ládára a pult előtt.

A boltos ügyet sem vetett rá. Muni a torkát köszörülte, köhögött, tüszögött mindaddig, míg a másik nem állta meg szó nélkül:

– Mi bajod? Mindjárt lefordulsz arról a székről, bele a csatornába, ha ilyen hevesen tüszögösz, fiatalember.

Muni erőltetetten nevetett, hogy a szatócs lássa: értékeli a viccét, hogy fiatalembernek nevezte. A boltos kissé halkabban folytatta:

– Még van annyi pajzanság benned, hogy egy második feleséget is éberem tartson, ennek köszönheti az öreglány, hogy még életben van.

Muni újabb nevetéssel nyugtázta a viccet. Ez teljesen levette a boltost a lábáról; igazságon jólesett neki, ha humorérzékét méltányolták. Muni néhány percre belemerült a helyi pletykákba, amelyek minden alkalommal a postás feleségére tett célzásokba toroklottak, aki néhány hónappal korábban szökött el a városba. A boltosnak különösképpen jólesett rossz dolgokat hallania a postásról, aki átverte őt. Vándorpostás lévén tíznaponta egyszer fordult meg Kritamban, és minden alkalommal sikerült elillannia anélkül, hogy a harmadik utcabéli üzletbe benyitott volna.

A boltos kedélyállapotát ekképpen javítva, Muninak mindig sikerült élelmiszert kunyerálnia hitelbe. Voltak napok, amikor a boltost jókedvében találta, és hamar beadta a derekát, néha azonban hirtelen elveszítette a türelmét, és Munira ripakodott, amiért hitelért merészel folyamodni. Ez a mai éppen ilyen nap volt, és Muninak nem sikerült két hozzávalónál többet kikunyerálnia. A boltos figyelemre méltó memóriáról tett tanúbizonyságot régi tények meg számok tekintetében, és észrevételeit alátámasztandó, téglalap alakú eladási naplót kotort elő.

Muni késztetést érzett rá, hogy föllálljon és elmeneküljön, csak az önbecsülése tartotta vissza, és kényszerítette, hogy végighallgassa a róla mondott szörnyűségeket. A boltos végül így fejezte be mondandóját:

– Ha lenne öt és egynegyed rúpiád, ki tudnád fizetni régi tartozásod, és aztán belépőért folyamodhatnál a mennybe. Mennyid van?

– Mindent kifizetek elsején.

– Mint mindig. Mégis kit akarsz addigra kirabolni?

Muni szorult helyzetben érezte magát, és ezt motyogta:

– A lányom üzent, hogy küld pénzt.

– Még hogy a lányod? – vigyorgott csúfondárosan a boltos. – Még hogy pénzt küld? És milyen alkalomból, ha szabad kérdeznem?

– A születésnapomra, az ötvenedikre – válaszolta Muni csöndesen.

– Születésnap! Hány esztendő vagy?

Muni alig hallhatóan, bizonytalanul ismételte:

– Ötven.

Életkorát mindig a nagy éhínséghez viszonyítva számolta ki, amikor olyan magas volt, mint a falu kútját körülölelő korlát, de ki tud ilyesmit pontosan kiszámolni mostanában, amikor inség inséget ér?

A szatócsra bátorítólag hatott, hogy mások is ott ácsorognak, és megjegyzéseket tesznek.

„Nyomorúságom közszemlére van téve, de mit tehetek?” – gondolta Muni kétségbeesetten.

– Inkább hetven – mondta a boltos. – Meg aztán arról is megfeledkezel, hogy öt héttel ezelőtt is a születésnapodat emlegetted, amikor illóolajat akartál venni a szent fürdőhöz.

– Fürdő?! Ki álmodozhat fürdőről, amikor a tartály fenekét kell kaparni egy tál vízért? Kiszáradnánk és szomjan halnánk a Nagy Ház nélkül, ahol megengedik, hogy egy edény vizet mérítsünk a kútból.

Miután ezt kimondta, feltűnés nélkül föllállt, és elment.

– Az a gazember nem adott semmit – mondta a feleségének. – Úgyhogy menj, add el a tormafa termését, amennyiért tudod.

Leroskadt a sarokban, hogy a bolti látogatás fáradalmait kiheverje.

– Nem kapsz ma se szószot, se egyebet – zsörtölődött az asszony. – Nincs mit adnom neked. Bőjtölsz estig, nem árt meg. Fogd a kecskéket, és indulj.

Majd hozzátette:

– Ne gyere haza naplemente előtt.

Muni tudta, ha engedelmeskedik, az asszony valahonnan kerít neki élelmet estig. Csak arra kell vigyáznia, hogy ne perlekedjen vele, és ne idegesítse föl. Reggelként kiszámíthatatlan volt a hangulata, de estére javult. Minden bizonnal elmegy valahová dolgozni – kukoricát őröl a Nagy Házban, sepreget vagy súrol valahol, és eleget keres ahhoz, hogy élelmet vásároljon, és vacsorával várja haza.

Muni eloldozta a kecskéket a fától, és időnként különös kurjantással biztatva őket, elindult velük. Leszegett fővel baktatott végig a falun, nem akart látni senkit, és köszönet sem várt senkitől. Néhány cimborája ráköszönt a templom folyosójáról, de ő nem vett tudomást róluk. Még abból az időből ismerték őt, amikor egy gyapjas juhnyáj ura volt, nem pedig két esetlen kecskéé. Persze akkor is volt néhány kecskéje azok számára, akik kedvelték, de az igazi kincset a juhok jelentették: gyorsan gyarapodtak, az emberek pedig megvásárolták a gyapjút nyírás idején. Aztán megérkezett a városból a híres hentes, bétellelet, dohányt és gyakorta kendert is hozott neki, amit aztán a kókuszligetben, egy kunyhóban pöfékeltek el, senkitől sem háborgatva. A füstölés után könnyűnek és emelkedettnek érezte magát, és hajlandó volt megbocsátani mindenkinek, a sógorát is beleértve, aki egyszer megkísérelte felgyújtani az otthonát. Mindez azonban egy előző élet emlékének tűnt csupán.

Valami nyavalya támadta meg a nyáját (ő persze tudta jól, ki átkozta meg az állatait), és a barátságos hentes nem volt hajlandó hozzájuk nyúlni még féláron sem... És most itt van ezzel a két girhes jószággal. Azt kívánta, bárcsak valaki megszabadítaná tőlük. A boltos szerint hetvenéves. Ebben a korban az ember azt szokta várni, mikor szólítja magához Isten. Ha ő meghal, mit csinál majd a felesége? Gyermekkoruk óta élnek egymás társaságában. Azt mondták neki az esküvőjük napján, hogy ő tízéves, a felesége pedig nyolc. Együttlétük során néhányszor elpáholta az asszonyt, de később az asszony kerekedett felül. A gyermekáldás elmaradt. A bő gyermekáldás valószínűleg magával hozta volna az istenek áldását is. A termékenységnek megvan a jutalma. A tizennégy fiúval megáldott emberek mindig jólétben, a világgal és önmagukkal megbékélten élnek. Eszébe jutott az izgalom, amelyet a lánya említésekor érzett. Bár nem hitték el, mi van abban, hogy nincs is lánya? Az unokatestvérének a szomszéd faluban sok lánya van, és az egyik közülük pont olyan, akárha az övé volna. Valamennyiükért odavan, mindig édességet vásárolt nekik, amikor tehetette. A faluban mégis mindenki arról suttog a hátuk mögött, hogy meddők. Kerüli az emberek tekintetét, hiszen annyira felsőbbrendűnek érzik magukat. Ezenkívül mindenkinek több pénze van a faluban, mint neki.

„Én vagyok a legszegényebb a kasztban, nem csoda, hogy megvetnek, de én nem fogok rájuk nézni” – gondolta magában, és lesütött szemmel bandukolt az út mellett. Az emberek is békén hagyták, csak annyit gondoltak magukban: „Ott megy a két kecskéjével, ha elmetszené a torkukat, nagyobb lenne a lelki békéje. Egyébként is, mi gondja van? A semmiből él, és senkiről sem kell gondoskodnia.”

Efféle megjegyzéseket tettek az emberek, amikor látták keresztülmenni a falun.

Csak a falu végén emelte föl a fejét, és nézett előre. Biztatta és ösztökélte a kecskéit, míg elballagtak a falu szélén álló lószoborhoz. A nap hátralevő részében Muni a talpazaton ücsörgött.

Ebből az a haszna származott, hogy nézhette, hogyan haladnak a teherautók és az autóbuszok az országúton a dombok között, és ez a világhoz való tartozás érzését kellette benne. A szobor talpazata elég széles volt ahhoz, hogy odébb tudjon húzódni, ahogy a nap fennebb, majd nyugat felé mozdult; a ló hasa alatt összekuporodva árnyéket is talált. A ló csaknem életnagyságú volt. Agyagból formázták, kiégették, és élénk színűre festették. Fejét büszkén magasra tartotta, mellső lábaival a levegőben kapált, és hurokszerűen lengette farkát. A ló mellett harcos állt sarlószerű bajusszal, dülledt szemmel és horgas orral. A szoborkészítők a dülledt szemet és a hegyes bajuszvéget találták a legalkalmasabbnak az erő kifejezésére. A férfi mellkasát gyöngyökkel díszítették, amelyek mára a nap, a szél és az eső hatására sárrögöcskéknek látszottak, de Muni megesküdtött volna rá, hogy ő látta a kilenc gyöngyszemet drágakőként ragyogni az élete során. A lóról azt mondták, hogy valamikor oly fehér volt, mint a tisztára mosott lepedő, a hátát pedig piros-fekete csipkével díszített brokátakaró fedte, amely a harcos derekára csavart sokszínű szalaggal harmonizált. Ám a faluban senki nem emlékezett a pompára, mivel senki nem vette észre a létezését. Még Muni sem vette a fáradságot, hogy fölnezzen rá – pedig ő ébrenlétének minden óráját a szobor lábánál töltötte. Nem bántották a falu ifjú vandáljai sem, pedig egyébként fatörzseket vagdaltak össze késükkel, mérföldköveket borítottak föl, és buja firkákat karcoltak a falakra. Régebben, amikor ez a hely a falu határában volt, a szobor közelebb állt a lakókhoz; de amióta az országút megépült (és még inkább, amióta a tartály és a kutak egészen kiszáradtak), a falu kétfélföldnyivel odébb költözött.

Muni ott üldögélt a szobor lábánál, és bámulta, ahogy két kecskéje a szikkadt talajon, a kaktuszok és lantanabokrok között legelészik. A napra pillantott: kétségtelenül nyugatra hajlott, ám nem érkezett még el a hazamenetel ideje; ha túl korán ér haza, a felesége nem ad majd enni. Mellesleg időt is kell hagynia neki, hogy lecsillapodjék és sajnálni kezdje, akkor majd összekotor neki valami ennivalót.

A hegyi utat fürkészte, valami időjelet keresett rajta. Amint a zöld autóbusz megjelenik a kanyarban, indulhat; felesége elégedett lesz, hogy hagyta a kecskéket legelni kedvükre.

Újszerű járműre figyelt föl, amely nagy sebességgel közeledett. Úgy festett, mint egy autó és egy autóbusz keveréke. Érdeklődését felcsigázták az efféle látványosságok, mert az országút forgatagából alkalmasszerűen kiragadott néhány érdekességet később mindig élethűen elmesélte a feleségének.

A lefelé ereszkedő sárga járművet figyelve éppen azon tűnődött, hogyan írja le majd a látványt, amikor az köpködve megállt előtte. A vörös képű idegen, aki a kormány mögött ült, kiszállt, görnyedezve körbejárta az autót, időnként belesett és bebökdösött alá. Aztán fölegyenesedett, rápillantott a műszerfalra, majd Munira bámult, és elindult felé.

– Elnézést, van itt egy benzinkút a közelben, vagy addig kell várnom, míg jön egy másik autó?...

Hirtelen az agyaglóra tévedt a tekintete, és felkiáltott:

– Csodálatos!

Muni úgy érezte, föl kellene állnia, hogy elmeneküljön, és az életkorát kárhoztatta. Nem nagyon tudott már parancsolni a végtagjainak; néhány éve még el tudott kerülni egy gepárdot futtában, mint ahogyan meg is tette egy alkalommal, amikor tűzifáért ment az erdőbe, és a gepárd szétmarcangolta két juhát – intő jel volt, hogy nehéz idők közelegnek. Bár próbálkozott, nem tudta kiszabadítani magát ülőhelye fogságából; ezenfelül ott voltak a kecskék is, nem hagyhatta magukra őket.

A vörös képző khakiszínű ruhát viselt – nyilván rendőr vagy katona.

„Üldözőbe vesz vagy lelő, ha rohanni kezdek – gondolta magában Muni. – A kutyák néha csak a menekülőket üldözik... ó, Siva, óvj meg. Nem tudom, mit akar ez az ember tőlem!”

Közben az idegen újból felkiáltott:

– Csodálatos!

Tekintetét a szoborra szögezve körbejárta. Muni dermedten ült egy ideig, aztán fészkelődni kezdett, és megpróbált eloldalogni. Akkor a másik a kezét összetéve hirtelen ráköszönt:

– Namaszté! Hogy s mint?

Mire Muni – teljes angol szókinccsét kimerítve – két szóval válaszolt:

– *Yes, no.*

Tamilul folytatta:

– A nevem Muni. Ez a két kecske az enyém, senki nem tagadhatja... bár manapság a falu tele van rágalmozókkal, akik nem áttalanák azt állítani, hogy ez nem így van.

Beleborzongott, amikor a falut benépesítő gonosz lelkű emberekre gondolt.

Az idegen engedelmesen a Muni mutatta irányba nézett; egy ideig a kecskéket és a köveket bámulta, majd tanácstalan arckifejezéssel elővette ezüst cigarettatárcáját, és rágyújtott. Hirtelen eszébe jutottak az udvariasság szabályai, és megkérdezte:

– Cigarettazik?

– *Yes, no* – jött a válasz.

Erre a vörös képző kivett egy cigarettát, és az öreg legnagyobb csodálkozására a márkába nyomta. Évek óta nem kínálta meg senki. Azok az idők, amikor kendert szívott, régen elmúltak a juhaival meg a jószívű hentessel egyetemben. Mostanság még gyufára sem tudott szert tenni, nemhogy kenderre. (A felesége a szomszédból kért tüzet reggelente.) Mindig is szeretett volna elszívni egy cigarettát; a boltos egyetlenegyszer adott egy szálát hitelbe, és még most is emlékszik, milyen remek íze volt.

Az idegen kipöccintette a gyújtóját, és tűzzel kínálta Munit. Ő zavarodottságában ráfújt a tűzre, és kioltotta. A másik kissé zavartan, de elszántan ismét odatartotta a tüzet Muninak, és meggyújtotta a cigarettát. Muni mélyen leszívta a füstöt, és köhögni kezdett; bár kínoztta a füst, rendkívül kellemesnek érezte. Amikor a köhögés alábbhagyott, megtörölte a szemét, és a helyzetet felmérve megértette, hogy a másik ember nem a karhatalom képviselője. A biztonság kedvéért azonban óvatos maradt. Semmi értelmel elmenekülni egy olyan ember elől, aki ilyen jó minőségű cigarettával kínálkodik. Muni elszédült az erős amerikai cigarettától, amelyet keverék dohányból készítettek.

– New Yorkból jövök – mondta a férfi, majd tárcát kotort elő a zsebéből, és a névjegykártyáját mutatta.

Muni összerezzen a kártya láttán. Talán letartóztatási parancs. Óvakodj a khakiszíntől – figyelmeztette egyik énje. Fogadd el a cigarettát, a kendert vagy amivel kínál, de ne hagyd magad elkapni. Óvakodj a khakiszíntől.

Azt kívánta, bárcsak ne lenne hetvenéves, ahogy a boltos mondta. Hetvenéves korában az ember menekülés helyett megadja magát, bármi jöjjön is. Csak beszéddel képes elhárítani a bajt. Úgyhogy Muni tovább beszélt választékos tamil nyelven, amelyről Kritam oly híres. (Még a legbecsmérlőbbben szólók is elismerték, hogy Avvaijar, a híres költőnő ezen a vidéken született, bár nem lehetett pontosan megállapítani, hogy Kritamban-e vagy Kruppamban, a szomszédos faluban.)

A tamil nyelvi örökség gáttalanul bugyogott elő Muniból.

– Isten színe előtt, aki mindent lát – mondta –, esküszöm, uram, semmit sem tudunk az ügyről. Ha gyilkosság történt, bárki tette is, nem ússza meg. A Magasságbeli mindent lát. Engem hiába kérdez. Én semmiről sem tudok.

Néhány héttel korábban megcsonkított holttestet találtak egy tamarinfa alatt, Kritam és Kruppam határában, ami rengeteg pletykára és találgatásra adott okot.

Muni magyarázólag hozzátette:

– Ott bármi megtörténhet. Az ottani emberek semmitől sem riadnak vissza.

Az idegen udvariasan hallgatott és bólogatott, bár egy szót sem értett.

– Bizonyára tudja, mikor készült ez a ló – mondta aztán hízelt mosollyal.

A fesztelen hangulatra Muni is mosollyal válaszolt, és esedezni kezdett:

– Kérem, uram, menjen el. Semmit nem tudok. Ígérem, ha gyanús alakot látunk a környéken, lefogjuk magának, kókuszverembe temetjük nyakig, ha szökni próbál; a mi falunknak még soha nem volt baja a törvénnyel. Egészen bizonyos, hogy a másik faluban kell keresni a bűnöst.

Most a vörös képűn volt a sor:

– Kérem, kérem, lassan beszélek, kérem, próbáljon megérteni. Még egy egyszerű szót sem ért angolul? Pedig úgy tűnt, mindenki beszél angolul ebben az országban. Eddig mindenhol boldogultam vele, de maga nem beszél. Valami vallásos vagy spirituális oka van ennek?

Muni néhány érthetetlen hangot préselt ki a torkán, és a fejét rázta. Ezen felbátorodva a másik hosszas magyarázatba kezdett, minden szótagot nagy gonddal ejtve ki. Magyarázat közben az öregember mellé siklott, és leült.

– Tudja, a tavalyi augusztus valószínűleg a történelem legforróbb hónapja volt, én pedig az Empire State Building negyvenedik emeletén lévő irodámban dolgoztam ingujjban. Bizonyára hallott az áramkimaradásról, nos, ott rekedtem négy óra hosszat felvonó és légkondicionálás nélkül. Hazafelé, a vonaton nagyon elgondolkoztam, és amikor hazaértem Connecticutba, így szóltam a feleségemhez, Ruthhoz: *Ezen a télen elmegyünk Indiába. Ideje, hogy más civilizációt is megismerjünk.* Másnap Ruth azzal kezdte a napot, hogy felhívott egy utazási irodát, és szólt, hogy intézkedjenek, úgyhogy itt vagyok. Ruth velem jött, de Srinagarban maradt; én körbejárom a vidéket, csak azután csatlakozom hozzá.

Muni értő arccal hallgatta végig a hosszú szónoklatot, végül meglehetősen halkán, a másik nyelvének elismerésképpen ennyit mondott:

– *Yes, no.* – Majd tamilul folytatta: – Amikor ekkora voltam – mutatott lábnyi magasságba –, hallottam a nagybátyámtól...

Senki sem tudná megmondani, mit hallott a nagybátyjától, mert a másik közbevágott:

– Mi a titka egészséges fogazatának? Hány éves maga tulajdonképpen?

Az öreg elfelejtette, mit is akart mondani, és így folytatta:

– Néha mi is elveszítjük a jószágainkat. Egyszer sakálók vagy gepárdok ragadják el, máskor egyszerűen ellopja valaki a másik faluból. Ilyenkor mindig kiderül, hogy ki a tettes. A papunk a templomban kámforfüstben megpillantja a tolvaj arcát, és amikor kézre kerítjük...

Élethúen utánozta a húsvagdálás műveletét. Az amerikai feszülten figyelte Muni kézmozdulatát:

– Értem. Aprítás? Segítsem fel, hogy ágakat tudjon vágni? Hol a fejszéje? Adja ide, és mutassa meg, mit vágjak. Én élvezettel teszem, tudja, kedvtelésből. A víz sok fát sodor a házunk mögé, és én vasárnaponként egyebet sem teszek, mint fát hasogatok. Különös érzés fog el, ha a tűzhelyen pattogó tüzet nézem, bár legtöbbször egy teljes vasárnapi New York Times kell a meggyújtásához.

Ezen aztán elmosolyodott. Muni teljesen összezavarodott, de úgy döntött, az lesz a leghelyesebb, ha megpróbál elillanni erről a helyről.

– Haza kell mennem – motyogta, és megfordult, hogy elinduljon.

A másik kétségbeesetten vállon ragadta:

– Tényleg nincs itt senki, aki tolmácsolna?

Végignézett a délutáni forróságban sütkérező, elhagyatott úton. Egy hirtelen fuvallat fölkavarta és kísérteties oszlopba rendezve a hegy felé sodorta a port meg a száraz leveleket az út mellett. Az idegen majdhogynem a szoborhoz szögezte Munit, és azt kérdezte tőle:

– A magáé ez a ló? Adja el nekem.

Az öreg most megértette a lóra való utalást, egy pillanatig gondolkodott, majd saját nyelvén válaszolt:

– Ekkorácska lurkó voltam, amikor a nagyapám elmesélte ennek a lónak meg a harcosnak a történetét, és a nagyapám a maga során ugyanekkor volt, amikor az ő nagyapjától hallotta, akinek a nagyapja...

A másik férfi közbevágot:

– Nem szeretném, ha kiderülne, hogy hiába időztem itt. Jó árat ajánlok érte – mondta a lóra mutatva. A legkisebb kétsége sem volt afelől, hogy a ló Munié. Valószínűleg abból következtetett erre, hogy az öreg úgy üldögélt a talapzaton, mint ahogy az emléktárgyárusok örököndek az árujuk fölött.

Muni követte az ember tekintetét és mutatóujját, s homályosan derengeni kezdett benne, miről is lehet szó. Megkönnyebbülten, hogy a megcsonkított holttest témáját ejtették – legalábbis egyelőre –, ismét lelkes magyarázatba kezdett:

– Ekkorácska voltam, amikor a nagyapám mesélt erről a lóról meg a harcosról, és a nagyapám a maga során...

Egyre mélyebbre ásta magát az emlékezés mocsarában, amint a szobor ősrégi voltát próbálta bizonygatni. A tamil nyelv, amelyen Muni beszélt, pusztán hangzásával is lenyűgözte a látogatót.

– Bárcsak itt lenne a magnóm! – mondta legkedvesebb arckifejezésével. – Csodálatos hangzású ez a nyelv. Minden kiejtett szava itt lüktet – mutatott a fülére –, de ne pazarolja szavait a portékája kínálására. Nagyra értékelem az alkotást, nem kell az érdekeit magyaráznia.

– Soha nem jártam iskolába, akkoriban csak a bráhmínok jártak oda, nekünk a mezőn kellett dolgoznunk látástól vakulásig, vetéstől aratásig... és amikor *Pongal* megérkezett, és begyűjtöttük a termést, apám elengedett játszani a többiekkel a víztározó-

hoz, úgyhogy nem ismerem a *parangi* nyelvet, amin beszél, maguknál bizonyára a gyermekek is ezen a nyelven szólnak, de itt csak a tanult emberek és a tiszték ismerik. Volt egy postásunk a faluban, aki folyékonyan beszélte ezt a nyelvet, de a felesége megszökött valakivel, és ő azóta senkivel nem beszél. De hát ki beszélne az ő helyében? A fehérnépeken rajta kell tartsa az ember a szemét, különben magukon és az otthonukon is túladsz – nevetett saját szellemességén az öreg.

Az idegen is szívből kacagott, elővett egy újabb cigarettát, és Muninak adta, aki most már könnyedén pöfékelt; úgy döntött, hogy marad, ha már a másik olyan nagylelkűen gondoskodik az ő cigarettaszükségletéről.

Az amerikai felállt a talapzatra, egy előadó pózát öltötte magára, ujjaival végigsimította a ló nyakára faragott díszítéseket, és lassan, szótagolva mondta:

– Mindenki mást megszegyenítő reklámbeszédet tudnék mondani róla... A sárgának és az indigónak ez a csodálatos keveréke, bár most már kissé fakó... Hogyan állítják elő ezeket az eleven színeket?

Muni, aki megbizonyosodott róla, hogy a beszélgetés még mindig a ló, nem pedig a holttest körül forog, újabb magyarázatba kezdett:

– Ez a mi őrzőnk, halált hoz az ellenségünkre. A Vaskor, a *Kalijuga* végén ez a világ az összes többivel együtt el fog pusztulni, akkor majd a Kalki nevű lovas alakjában eljön a Megmentőnk, ez a ló pedig életre kel, vágtaiba kezd, és eltipor minden gonosz embert.

Amint a gonosz embereket említette, a boltos és a sógor jelent meg lelki szeme előtt, és élvezettel képzelte maga elé a lópaták alatt vergődő emberi alakot: igenis, kiérdekelte a sorsát azzal, hogy megpróbálta fölgyújtani a házát. Míg ezen a kellemes látomáson merengett, a látogató, kihasználva a szünetet, így szólt:

– Biztosíthatom, hogy a legmegfelelőbb otthont nyújtjuk az Államokban a ló számára. Eltüntetem a könyvszekrényt, tudja, imádom a könyveket, öt könyvklubnak is tagja vagyok, a megvásárolt és az ajándékba kapott kötetek olyan magasra vannak fölhalmozva a nappaliban, mint ez a ló. De túlados rajtuk. Ruth ellenkezni fog, de majd meggyőzőm. A televíziót is el kell vinni, nem lehet mindent bezsűfolni a nappaliba. Ruth valószínűleg akadékoskodni fog, hogy mi lesz, ha majd partit akarunk rendezni. A lovat a szoba közepén fogom fölállítani. Úgy vélem, nem zavarja majd a partit, körbeálljuk, és az italunkat kortyolgatjuk.

Muni folytatta a világvége szavak általi megjelenítését:

– A *pandit* egy alkalommal elmagyarázta a templomban, hogyan fognak az óceánok összecsapni a fejünk felett hatalmas hullámok formájában, amelyek elnyelnek bennünket... ez a ló a legnagyobb hullámnál is hatalmasabbra dagadva hátára veszi majd a jó embereket, a gonoszakat pedig az árba rugdalja – mondta elmélázva. – Tudja, mi-kor fog mindez bekövetkezni?

Az idegen a hanglejtésből rájött, hogy kérdés hangzott el.

– Hogyan fogom elszállítani? Hátralököm az ülést, és helyet csinállok az autó hátuljában. Ez a furgon egy elefántot is elbír – mutogatott az ülés mögé.

Muni még mindig az isteni látomásokon merengett:

– Soha nem mulasztottam el meghallgatni a *pandit*nak a hónap fényes időszakában a templomban mondott beszédeit, pedig egész éjszakán át tartottak. Azt mondta, hogy Visnu a legfőbb istenség. Valahányszor a gonoszok zaklatnak, ő leereszkedik, hogy megvédelmezzen. Már sokszor járt itt. Első alkalommal egy nagy hal képében testesült meg, és a hátára vette a szentúrást, amikor az ár és a tenger hullámai...

– Nem vagyok milliomos, csak egy szerény üzletember. Kávékereskedő.

A homályos hangok dzsungeléből Muni kiragadta a *kávét* szót:

– Ha *kápi*t akar inni, hajtson tovább a következő városig, ahol pénteki vásárt tartanak, ott nyitottak amolyan *kápi-hoteleket*... így hallottam a járókelőktől. Ne higgye, hogy én utazgatok. Sehova nem járok, semmit nem keresek.

Majd visszatért az istenségekhez:

– Az első istenség egy kis hal alakjában jelent meg egy tál vízben, de óráról órára egyre növekedett, míg végül hatalmas bálna lett belőle, amely nem fért el a tengerekben, és a hátára véve mentette meg a szent könyveket.

Az első istenség említése után elkerülhetetlenné vált, hogy a következőről is szölgön, a vaddisznóról, amely az agyarára emelte a földet, amelyet egy gonosz hódító a tenger fenekére rejtett.

Az istenség tetteinek elbeszélése után Muni levonta a következtetést:

– Isten mindig megszabadít, valahányszor gonosz lények bajba sodornak. Fiatalkoromban teliholdkor színpadra vittük az istenek történetét, onnan ismerem ilyen jól, egész éjszaka játszottuk őket napkelteig; néha az európai gyűjtő is eljött, hozta magával a székét. Szép hangom volt, így aztán mindig énekeket tanítottak be nekem, és női szerepeket kaptam. Mindig Laksmi istennőt játszottam, és a Nagy Házból kölcsönzött brokátszáríba öltöztettek.

– Ismétlem: nem vagyok milliomos – szólalt meg az idegen. – Szerény vállalkozás a miénk, mindössze hatvan perc tévéreklámra telik havonta, ami napi két percet jelent, ez minden, bár lehet, hogy idővel képesek leszünk rendszeresen támogatni egy egy-órás műsort, ha az eladási mutatók tovább növekednek...

Munit teljesen elborították színházi múltjának emlékei, és már éppen azon volt, hogy elmagyarázza, hogyan festette ki az arcát és tett magára parókat meg gyémánt fülönfüggőket, amikor az idegen – érezve, hogy máris túl sok időt vesztegetett – megkérdezte:

– Mondja csak, elégedett lenne, ha száz rúpiát kínálnék a lóért? A bajszos katonát is elvinném, de most nincs hely neki. Gondolom, le kell mondanom a repülőjegyet, és hajóval kell hazatérnem. Ruth mehet repülővel, ha akar, de én a lóval megyek, és a kajütben tartom magam mellett egész úton, ha szükséges.

Elmosolyodott, amint elképzelte magát a ló nyakába csimpaszkodva a tengeren. Majd hozzátette:

– Körbe kell raknom szalmával, nehogy összetörjön.

– Amikor a Rámájanát adtuk elő, Szítának öltöztettek – folytatta Muni. – Egy tanár érkezett, aki énekeket tanított, mi pedig ötven rúpiát adtunk neki. Ő maga alakította Rámát, és egymaga képes volt megsemmisíteni Rávanát, a tízfejű démont, aki megrengette a világot. Ismeri Ráma históriáját?

– Saját teherkocsim van, amint látja. Hátra tudom tolni az ülést, és beteszem a lovat, ha segít.

– Ismeri a Mahábháratát? Krisna volt Visnu nyolcadik alászállása, aki azért öltött testet, hogy segítsen az Öt Testvérnek visszaszerezni a királyságát. Amikor Krisna kisded volt, az ezercsuklyás óriáskígyó hátán táncolva halálra taposta, utána laposra szívtta a démonnő mellét, pedig amikor az odament hozzá, a melle hatalmas volt, mint földbucka a kiásott csatorna szélén.

Két halmot mutatott. Az idegent teljesen elbűvölte a mozdulat:

– Tényleg szeretném tudni, mit mond, mert sorsdöntő a válasza. Elérkezett a pillanat, amikor üzletről beszélhetünk.

– Tudja, hol leszünk mi, amikor a tizedik istenség eljön? – kérdezte az öregember.
 – A maga segítségével le tudom emelni a lovat a talapzatáról, miután leverem a cementet, amivel rögzítették. Mindent el tudunk rendezni, ha megegyeztünk.

Ezen a ponton teljes volt a kettejük beborító értetlenség, még annak sem lett volna semmi értelme, hogy a szavak értelmét találgassák. Az öregember a párbeszédnek az adok-kapok szabályát követve igyekezett fölváltva eleget tenni hol az adó, hol a kapó szerepének.

– Tisztelt uram – szólalt meg ezúttal az adó szerepében –, remélem, Isten számos utóddal áldotta meg. Azért kívánom ezt, mert maga jó embernek látszik, aki nem áttal egy öregember mellé ülni és beszédbe elegyedni vele, pedig naphosszat nincs kivel szót váltanom, kivéve, ha valaki dohányt kér tőlem. De hát ritkán van nálam olyasmi, már a dohány sem a régi, nem is igen rágom. Mostanában nem engedhetem meg magamnak.

A másik érdeklődésén fölbátorodva megkérdezte:

– Hány gyermeke van? – és kérdését megfelelő gesztussal kísérte.

A vörös képű megértette, hogy kérdeztek tőle valamit:

– Százat mondtam.

A válasz Munit további részletek tudakolására bátorította:

– Hány fiú és hány lány? Hol élnek? A lányok férjnél vannak? A maguk országában is olyan nehéz vót találni?

A kérdésekre adandó válasz gyanánt a vörös képű a zsebébe tuskolta a kezét, és előhúzta a tárcáját, hogy kihasználja az előnyös piaci feltételeket. Egy szádrúpiás bankót lobogtatva magyarázott:

– Nos, ennyire gondoltam.

Az öregember rájött, hogy valami pénzügyi mozzanat bukkant föl beszélgetésükben. Közelről megvizsgálta a bankót, amelyet még életében nem látott; színéről fölismerte az ötöst és a tízest, bár azokat is mindig csak mások kezében látta, mert az ő kerestetét réz- és nikkelpénzecskekben számolták.

Vajon miért lengeti ez az ember itt a bankóját? Talán föl akarja váltani. Magában azon mulatott, hogy valaki hozzá folyamodik egy száz- vagy tízezer rúpiás fölváltása ügyében.

– Kérje meg a falu előljáróját – biztatta a másikat széles mosollyal –, aki maga is uzsorás, ő még egy százezrest is fel tud váltani aranyérmékre, ha úgy tetszik. Ő azt hiszi, senki nem tudja, de kezdjen csak keresgélni nála a szentélyben, elszédül a tömérdék kincs láttán. Rongyokban jár, hogy megtévessze a többieket. Jobb, ha maga beszél vele, mert engem ki nem állhat. Valaki lelopta a takarmánytököket az indájáról, és miért, miért nem, azt hiszi, hogy én tettem meg a kecskéim... ezért aztán nem engedem a kecskéimet a birtok mellett bóklászni.

Tekintete a kecskékre vándorolt, amelyek táplálék után kutattak a kövek és a szikladt rögök között. Az idegen követte a tekintetét, és úgy látta, okos húzás lenne tőle, ha érdeklődést tanúsítana az öreg kedvencei iránt. Odament hát hozzájuk, és udvarias figyelme jeléül megsimogatta a hátukat.

Akkor az öreg hirtelen megvilágosodott: karnyújtásnyira volt élete nagy álmától. Megértette, hogy a vörös képű meg akarja vásárolni a kecskéket. Abban a reményben nevelte őket mostanáig, hogy eladja, és az értük kapott pénzből éppen ezen a helyen nyit majd egy kis boltot. Amint üldögélve a hegyeket bámulta, gyakran álmodozott arról, hogyan emel majd zsúpfedelet, terít le jutavásznat alája, és rakja tele sült dióval,

színes cukorral és zöld kókusszal a szomjas és éhes utasok számára, akik a gyakorta igencsak forgalmas országúton jönnek-mennek.

A kecskék nem vitték volna el a pálmát egy állatkiállításon, de azért figyelt rá, hogy időnként finom falatokat juttasson nekik, úgyszólván nem voltak túlságosan rossz bőrben.

Mialatt ezen tűnődött, a vörös képű kezét rázott vele, és a tenyerében hagyott száz rúpiát tízesekben.

– Ez mind a magáé, de ha akarja, megoszthatja az üzlettársával.

Az öreg az autóra mutatott, és megkérdezte:

– Abban szállítja el?

– Persze – válaszolt a másik, mert megértette, hogy a szállításról van szó.

– Ez lesz az első útjuk autóval – mondta az öreg. – Csak akkor induljon el velük, amikor én már nem leszek a láthatáron, különben soha nem mennek el magával, még akkor sem, ha a *Jamalokáig*, az azvilágig kísérem az ösvényen.

Nevetett a saját viccén, majd kezét összetéve elköszönt, sarkon fordult, és hamarosan eltűnt a sűrű bozótban.

A vörös képű a békésen legelésző kecskékre nézett. Letelepedett a ló talpazatára, és miközben a lenyugvó nap új ragyogást lehelt a szobor fakó színeibe, így tűnődött:

„Biztosan segítséget hoz” – és tovább várokzott. Amikor egy teherautót látott leereszkedni a hegyről, megállította, és megkérte a benne ülő két férfit, hogy szedjék le a lovat a talpazatról, és tegyék be az autójába. Öt-öt rúpiát adott nekik, és azok további fizetségért benzint öntöttek át neki, és segítettek beindítani a motort.

Muni a pénzt biztonságos helyre, a dhótíja derekába gyömöszölve hazafele sietett. Becsukta a bejárati ajtót, és halkán föllopakodott a feleségéhez, aki a kemence előtt guggolva várta, hátha valami csoda folytán élelem pottyan le az égből.

Muni megmutatta neki a szerencséjét. Felesége kiragadta kezéből a bankókat, a tűz fényénél megszámlolta, és felkiáltott:

– Száz rúpia! Honnan szerezted? Csak nem loptad?

– Eladtam a kecskéket egy vörös képű embernek. Tisztára bolond, hogy megvette, ideadta ezt a temérdek pénzt, és elvitte a kecskéket az autójában.

Alig ejtette ki e szavakat, mekegés hallatszott odakintről. Az asszony kinyitotta az ajtót, és megpillantotta a két kecskét a kunyhó előtt.

– Itt vannak! – mondta. – Mi a csuda történik?

Az öreg nagyot káromkodott, megragadta az egyik kecskét a fülénél, és kiabálni kezdett:

– Hol az az ember? Nem tudod, hogy az övé vagy? Miért jöttél vissza?

A kecske csak vonaglott marka szorításában. Az öreg a másik kecskének is elisméltelte az imént feltett kérdéseket, de az kiszabadította magát.

Felesége metsző pillantást vetett rá, és kijelentette:

– Ha loptál, az éjjel nyakunkon lesz a rendőrség, és összetörik a csontodat. Engem ne keverj bele. Én elutazom a szüleimhez...